

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА

Петро Кулаковський

**МЕТОДИКА
КРАЇНОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Навчальний посібник

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2018

УДК 327 (075.8)
ББК 66
К 90

*Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 3 від 25 жовтня 2018 р.)*

Рецензенти:

І. Є. Журба, доктор економічних наук, професор Хмельницького національного університету, завідувач кафедри міжнародних відносин та туризму

В. П. Яремчук, доктор історичних наук, професор Національного університету «Острозька академія»

Кулаковський П. М.

к 90 Методика країнознавчих досліджень : навчальний посібник. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2018. 162 с.

У посібнику висвітлено становлення країнознавства як науки, її зв'язок з географією та іншими дисциплінами, що склали синтетичну основу регіональних досліджень. Подано коротку характеристику методологічних підходів у країнознавчих дослідженнях. Основна частина посібника присвячена тематичній структурі регіональних студій та викладу головних методів, за допомогою яких елементи цієї структури аналізуються. В окремому розділі подано методи туристичного вивчення країни. Як складові дослідницького країнознавчого інструментарію викладені методи політичних наук, вивчення історії та картографії.

Для викладачів, студентів вищих навчальних закладів, що навчаються за освітніми програмами «Країнознавство» та «Регіональні студії».

УДК 327 (075.8)
ББК 66

© Кулаковський П. М., 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	5
ТЕМА 1. КРАЇНОЗНАВСТВО ЯК НАУКА	7
1. Становлення і завдання країнознавства	7
2. Регіон як ключове поняття країнознавства	13
<i>Питання для самоконтролю</i>	19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В КРАЇНОЗНАВСТВІ	20
1. Цивілізаційна концепція	20
2. Формаційна концепція	27
3. Світ-системний аналіз	31
<i>Питання для самоконтролю</i>	35
ТЕМА 3. ТЕРИТОРІЯ В КРАЇНОЗНАВСТВІ	36
1. Склад, параметри і конфігурація території	36
2. Методи вивчення території країни чи регіону	41
<i>Питання для самоконтролю</i>	50
ТЕМА 4. ПРИРОДА КРАЇНИ	51
1. Природні умови і ресурси	51
2. Методи оцінки природних умов і ресурсів	56
<i>Питання для самоконтролю</i>	61
ТЕМА 5. РОЗСЕЛЕННЯ КРАЇНИ	62
1. Основні поняття. Опорний каркас розселення	62
2. Методи дослідження системи розселення	66
<i>Питання для самоконтролю</i>	72
ТЕМА 6. ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ КРАЇНИ	73
1. Властивості географічного положення	73
2. Оцінка географічного положення	79
<i>Питання для самоконтролю</i>	81
ТЕМА 7. ТЕРИТОРІАЛЬНА СТРУКТУРА ГОСПОДАРСТВА	82
1. Основні елементи структури господарства	82
2. Методи дослідження територіальної структури господарства	88
<i>Питання для самоконтролю</i>	97

ТЕМА 8. ТУРИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ КРАЇНИ	98
1. Опорний туристичний каркас, образ і район країни	98
2. Методи і коефіцієнти вивчення туристичного ринку	105
<i>Питання для самоконтролю</i>	112
ТЕМА 9. ІНТЕГРАЛЬНІ МЕТОДИ В КРАЇНОЗНАВСТВІ	113
1. Картографічні методи	113
2. Методи політичних наук	119
3. Методи історичної науки	131
<i>Питання для самоконтролю</i>	138
ДОДАТОК 1. Тестові завдання для самоперевірки	140
Варіант-1	140
Варіант-2	145
Варіант-3	149
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	154

ВСТУП

Наука впродовж свого розвитку чергувала еволюційний і революційний шлях розвитку. Одним з революційних проявів у розвитку науки стало зміщення у середині ХХ ст. її предметності з онтологічного аспекту (заповнення «білих плям») на гносеологічний (пізнання методів наукового пізнання). Країнознавчі дослідження по своїй суті є дослідженнями міжпредметними, тобто вдаються до методів таких наук, як політологія, географія, економіка, історія, економіка та ін. У зв'язку з цим така дисципліна як «Методика країнознавчих досліджень» набуває особливо-го значення.

«Методика країнознавчих досліджень» має свій предмет вивчення. Предметом вивчення є різноманітні дослідницькі методи, насамперед спеціальні, що використовуються при аналізі різних аспектів, з яких формується комплексна характеристика країни, регіону, району. Навчальний посібник демонструє тісні міждисциплінарні зв'язки, які притаманні для «Методики країнознавчих досліджень». У країнознавчих дослідженнях використовується дослідницький інструментарій політичних, економічних, історичних, географічних, юридичних, математичних наук.

Метою курсу «Методика країнознавчих досліджень» є ґрунтовне засвоєння методів проведення країнознавчих досліджень та проведення апробації цих методів при вивченні глобальних проблем сучасного світу.

Даний навчальний посібник покликаний сформувати у студентів загальні й фахові компетенції. До перших слід віднести комплексні знання й розуміння предметної області та професійної діяльності з застосуванням науково-практичної підготовки, а також здатність самостійно приймати рішення, бути лідером, відповідати за командну роботу. Фахові компетенції мають більш предметний характер і передбачають здатність самостійно організовувати та здійснювати наукові дослідження проблем

міжнародних та регіональних відносин (у тому числі у сферах міжнародного туризму, міжнародної безпеки, міждержавних відносин), визначати наукові проблеми, готувати наукові тексти та доповіді, здійснювати їх публічну апробацію.

Завдання посібника, поза тим, полягає у сприянні вироблення навичок аналізу міжнародних відносин і зовнішньої політики з урахуванням глобальних інтересів та національних інтересів суб'єктів міжнародних відносин, а також отримання навичок дослідницького інструментарію.

Як курс, так і навчальний посібник скеровані на удосконалення практичної складової процесу підготовки фахівців у контексті взаємодії викладача та студентів. Зокрема, сформувати вміння організовувати та вести професійні дискусії у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики, забезпечувати керівництво курсовими роботами та практиками, проводити навчальні заняття (лекційні, семінарські, практичні, індивідуальні та консультації).

Даний посібник створює передумови для становлення політолога-міжнародника і подальшого поглибленого вивчення профільюючих курсів та спецкурсів.

ТЕМА 1.

КРАЇНОЗНАВСТВО ЯК НАУКА

1. Становлення і завдання країнознавства

Без сумніву, матрицею для виникнення країнознавства стала географія. Сучасна географія бере свій початок з епохи Відродження.

В Амстердамі в 1650 р. з'явилася праця *Бернхарда Варена* «Загальна географія». Б. Варен (1622–1650/1651) – доктор медицини, голландський географ німецького походження. В 1649 р. він на основі письмових джерел, оповідей місіонерів і купців написав географічний трактат під назвою «Опис Японії», присвячений більшою мірою опису Південно-Східної Азії, ніж Японії. «Загальна географія» Варена практично одностайно визнається в методологічній літературі всіх західних країн у якості першої сучасної праці з географії. Твір Варена формулює, що географію слід розглядати в історичному контексті розвитку науки в цілому, а не як ізольоване явище даної наукової дисципліни. Це твердження базується на п'ятьох основних досягненнях того часу, розвинених Вареном щодо до географії і дотепер присутніх у методології географії:

- геліоцентрична система Коперника;
- порівняльно-описовий метод;
- дуалістична концепція загального (універсального) і окремого (специфічного);
- методи епохи Відродження на предмет наукового доказування – визначення місця дисципліни в пізнанні картини світу; ідентифікація предмета спостереження і дослідження; використання дедуктивної аксіоматичної процедури «від причини до

Навчальне видання

Петро Михайлович КУЛАКОВСЬКИЙ

МЕТОДИКА КРАЇНОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Навчальний посібник

Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської

Формат 42х30/4. Ум. друк. арк. 9,42. Обл.-вид. арк. 8,54.
Наклад 100 пр. Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Calibri».

Виготовлено ФОП видавець Свинарчук Р. В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 27 від 29 липня 2004 року.
Тел. (+38068) 68 35 800, e-mail: 35800@ukr.net.